

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Friedrich Klára*
Cím: *A szabadságharc remetsző-
művésze*

Forrás: *Ujság*

Nzn (Hely) *1938. 11. 20.* (Idő) (Köt. v. füz.) (Old

Oszályozás

Tárgy

92

Hely

Tyroler József

Idő

1938

Személy

A szabadságharc rézmetsző-művésze

Tyroler József, a Kossuth-bankók rajzolója

A táblabíró-kor lelkes, szegény kispolgári világának egyik szeretett, sokat foglalkoztatott festő-, réz- és acélmetsző művésze volt a maga idejében európai hírű Tyroler József.

Pontos személyi adatok alig maradtak Tyrolerről. Csak annyit tudunk róla, hogy a múlt század huszas éveiben született Arva megyében, Alsókubinban. Sokgyerekes szegény szülőktől származott. Tizenöt éves lehetett, amikor 1838-ban — éppen száz éve — az árvamegyei gyolcsostóttokkal, részben tutajon, részben gyalogosan feljött Pestre, hogy itt boltosinasnak szegődjék el.

Ahogy a városban ödöngött, elvetődött Tomola műkereskedő kirakata elé. Tomola Ferdinánd, akinek az üzlete a Váci-utca elején volt, a Kristóf-patikával szemben, arról volt nevezetes, hogy 1833-ban csupán magyar nyelven íratta ki boltjának ajtaja felett címtáblájára a cégét. Példáját csakhamar mások is követték. A műkereskedő kirakatában egy kép vonta magára a fiatal Tyroler figyelmét: a fiu ott rögtön papírra vetette vázlatosan, majd otthon pontosan kidolgozta. Másnap azután elvitte Tomolához, akinek megtetszett a rajz s Tyrolert alkalmazta üzletében.

Eleinte csak kotta-címlapokat rajzolt, de közben megtanulta a körrajzolás, a fa- és rézmetszést és tudományának hamarosan hasznát

is látta. Ebben az időben nagyon kedveltek voltak az acélmetszésű divatképek, melyeket a nők számára készült szépirodalmi és divatlapok, de egyéb folyóiratok is mellékletképpen adtak előfizetőiknek. Sokáig eredeti párisi acélmetszeteket mellékeltek, amelyeket rendszerint sablon segítségével kézzel színeztek.

Tyroler a negyvenes évek népszerű német nyelvű szépirodalmi és társadalmi ujságjának, a *Der Ungar*-nak divatképrajzolója lett. Ezt a lapot Klein Hermann szerkesztette, aki később nevét *Kelényi* Jánosra változtatta és már ezen a néven lett a *Pester Lloyd* munkatársa. A Tyroler készítette metszeteket *Mandelló* Nina, a szerkesztő felesége színezte, miközben pályás-gyermekét maga elé helyezte az asztalra. Így beszéli ezt dédunokája, *Kilényi* Mária.

A divatképek rajzolása a tizenkilencedik század első felében művészi feladatot jelentett. A legkiválóbb biedermeier-festők is, például *Barabás* Miklós, szívesen vállalkoztak rá és ugyanolyan gonddal és szeretettel foglalkoztak vele, mint a festéssel.

De a *Der Ungar*, melynek Tyroler rendszeresen dolgozott, nemcsak divatképpel kedveskedett előfizetőinek, hanem az akkori idők izlésének megfelelő *torzképmellékleteket* is adott, melyek közül nem egy kellett országos fel-

tűnést és heteken át volt vitatkozások tárgya. Ezek a rajzok Tyrolernek olyan elismerést és népszerűséget szereztek, hogy korának egyik legkeresettebb rajzolója lett. A két *Liszt*ről készített karikatúrája különösen nagy feltűnést keltett. A rajznak nincs ugyan szövege, de a szereplőket mindenki ismerte. A gúnykép az akkoriban öngyilkossá lett *List Frigvest*, a kiváló közgazdász ábrázolja, amint nyomoruság szobájában vérében fekszik, miáglatt *Liszt* Ferenc, a nagy zeneszerző zongorázik. Feleltük a pénz démona két marokkal szórja az aranyát a nagy zenészre. A két *Liszt*nek az életben semmi köze sem volt egymáshoz: Tyroler ötlete csak a névazonosságon alapult.

Tyroler Józsefnek több arcképmetszeteről is tudunk. Legismertebbek közülük József nádor portréja, melyért 100 forint külön jutalomban részesült. IX. Pius pápa, Hunyadi János, Mátyás király, Lola Montez tartoznak még ismeretebbé vált portrémetiszetei közé. De leghíresebb metszete *Petőfi szakállas arcúja*, melyet *Barabás* Miklós tollrajza után készített. Ez a portré *Petőfi* összes költeményeinek 1848-ban megjelent kiadását díszítette.

Ennek az arcképnek külön érdekessége, hogy acélbametszéséhez maga *Petőfi* adott útmutatást. Bizonyosság rá a nagy költőnek Tyrolerhez írt alatti levele:

Pesth, 24. Nov. 1847.

Lieber Herr Tyroler!

Es ist mir Leid, dasz ich in eigener Person kann nicht Sie besuchen; ich bin krank, wie der Teufel. Wenn mein Brief nicht zu spät kommt, so haben Sie di Güte, den Bart mir so machen, wie ich habe gezeichnet hier auf diese Bild manu propria, weil ich so hab lassen vaxen den Bart in die neuere Zeit.

Székesfehérvári háziyomda 1921 — 1050

Aber sonst machen Sie nichts nach von diesem Bild, und am Wenigsten den Nasen. Und ich bitte Sie, machen Sie nicht zu dick und dunkel das Bart, weil ist mein Bart nicht dick. Wenn ich werde gesund, werde ich Sie besuchen. Leben Sie Wohl!

Ihr verehrer

A. Petőfi.

*Petőfi*nek ez a levele a *Színházi Látszó* című színházi napilap 1863 október 20-i számában került először nyilvánosság elé. Ez az ujság a Nemzeti Színház kiadásában, *Szerdahelyi* Kálmán, a színház művészenek szerkesztésében jelent meg. A levél eredetije akkor *Toldy* István birtokában volt. A *Koszoru*, *Arany* János „szépirodalmi és általános műveltséget terjesztő” hetilapja 1863 október 25-i számában ezzel a bevezetéssel közölte a levelet:

„A „*Színházi Látszó*” *Petőfi*nek egy sajátkezűleg írt német levelét közli, melyet ez Tyroler acélmetszőnek küldött volt, midőn arcképét készíték. A levélből kitűnik, hogy *Petőfi* sem tudott olyan jól németül, mint ver-set írni.”

A levél címzése így szólt: „*Réz- és acélmetsző Tyroler* urnak Pesten, váci ut, kifélé menet boltra.” A pecséten „P. S.” betűk olvashatók. A levélhez mellékelte lapról, mely elkallódott, a „*Koszoru*” szerkesztője azt hiszi, hogy *Petőfi*nek tükörből sajátkezűleg rajzolt arcképét tartalmazta.

Ami a levél rossz németiségét illeti, *Gyulai* Pál is, *Havas* Adolf, *Petőfi* első, végleges teljes kiadásának sajtó alá rendezője is azt tartja, hogy csak tréfa volt, mert *Petőfi* elég jól írt és beszélt németül.

*Petőfi*nek ez az arcképe nagyon népszerű lett, számtalanszor megjelent képeslapokban, könyvnyomat is készült róla. A kortársak szerint ez volt *Petőfi* legsikerültebb arcúja.

Tyroler később szorosabb barátságba is került Petőfivel. *Kéry Gyula*, a Petőfi-társaság egykori titkárja a Petőfi-ház történetéről írt munkájában elmondja, hogy a költő hosszabb ideig lakott a Tyroler-családnál, ahol egy kis udvari szobában huzódott. A Tyroler-család kegyelettel őrizte meg, majd a Petőfi-háznak ajándékozta azt a tintatartót, mely a költő tulajdona volt, s amelyet, mikor tőlük megvált, nekik emlékül hagyott.

Ismeretbőve vált rézmetszetei még Tyrolernek az első magyar felelős minisztérium tagjairól készített műlapja, melynek egy eredeti példányát a Fővárosi Könyvtár budapesti gyűjteménye őrzi, *Liszt Ferenc portréja*, mely a nagy művészt a zongora előtt ülve ábrázolja; ez a metszete *Kriehuber*, a kiváló osztrák portretista festménye után készült. Ezernyolcszáznegyvennyolcban még a királyi pár: *V. Ferdinánd és neje* arcképe is az ő vésője alól került ki.

Ezernyolcszáznegyvennyolcban egy különösen megtisztelő, történelmileg is fontos feladat jutott Tyrolernek osztályrészül. Kossuth Lajos, mint az első független, felelős magyar minisztérium pénzügyminisztere, Tyrolert bízta meg a papírpénzek, a „hónvédelmi bizottmány“ által kibocsájtott „Kossuth-bankók“-nak a megrajzolásával és rézmetszeteik elkészítésével.

Ezek a bankjegyek a Kossuth Lajos által 1848-ban felállított bankjegynyomdában készültek; a nyomda vezetője *Landerer Lajos* volt, a litográfiai osztályt *Grimm Vincze*, korának kiváló körrajzolója vezette, aki így a Kossuth-bankók készítésében is résztvett. A bankjegyeken a tónusnyomást litográfiai uton készítették, de a rajzok és minták kivitelezése, mint az erre vonatkozó történelmi munkák közül: „egy európai hírességű magyar művészre, Tyroler Józsefje bízott.“

Tyroler egyik ilyen eredeti rézlapját a *Paramenti muzeum* őrzi. 1849-ben, a szabadságharc leverése után, *Grimm Vincze*nek menekülnie kellett és Törökországba emigrált, Tyroler pedig a „Neugebäude“ foglya lett. Haynaunak egy ízben pesti zsidóasszony volt a szeretője, aki Tyrolert pártfogásába vette és néhány heti rabság után ki is szabadította.

A Kossuth-bankók sikerült kivitelét, különösen a rézmetszetek művészi értékét a hazai és külföldi pénzügyi szakmúvek és folyóiratok egyaránt elismerték, mintahogy igen elismerőleg nyilatkozott a bankjegyekről Montenuovo herceg is, akit Haynau a forradalmi pénzjegyek átvételével és elhamvasztásával megbízott.

Szabadonbocsájtása után Tyroler továbbfolytatja művészi munkálkodását; divatrajzai és egyéb metszetei a „Déliab“ című *szépirodalmi* és divatlap mellékleteiképpen jelennek meg. A képeken magyaros ruházatú, kedves biedermeier-dámák társalognak kecses pózban egymással. Több divatmetszete francia szöveg-aláírással jelent meg, aminek oka az lehetett, hogy az akkori közönség becsebbnek tartotta a külföldit, mint azt, ami itthon készült. Ezernyolcszázötvenhárom végén Tyroler metszetei helyett a „Déliab“ már eredeti francia divatképeket mellékel, noha ezek a metszetek kétségkívül gyöngébb alkotások Tyroler műveinél. Sőt ezek után évtizedekig csakis külföldön készült divatképmellékleteket adnak a magyar „szépirodalmi és hölgy-divatlapok“.

A „Déliab“-nál történt változás magyarizációját a szerkesztő, *gróf Festetics Leó* egy kis újságban adja az október kilencediki számban:

„Előfizetőink nagyobb részének kívánatára ezentul ismét a „Moniteur des Modes“ eredeti

acélmetszeteit fogjuk mellékletül küldeni, s míg a megrendelt öszi divatképek megérkeznek, addig becses türelmükért esdünk.“

Hogy ebben az ügyben milyen szerepet játszottak az anyagiak, azt már nem tudjuk megállapítani, de az indoklás ugyancsak ellentmond a lap sokat hangoztatott elvének, hogy a honi művészetet akarja támogatni. Patti Adelina, nagysikerű hangverseny alkalmával eképpen röjja meg az idegenművész-imádatot: „...nem lehet az a célunk, hogy pénzt gyűjtünk, hanem hogy a honi művészetet emeljük. Az idegen művészek propagálásával csak követelőbbé tesszük közönségünket s egyszersmind hozzászoktatjuk idegen elemekben találni a legnagyobb gyönyört.“

Tyroler munkássága most már mindig kisebb területre szorult és a hatvanas években már semmi nyoma sincs működésének. Magabazárkózott, visszavonult ember lett a művész, akif még mogorvábbá tett rosszulsikerült házassága. A hatvanas évek végéfelé halhatott meg; pontos adat elhalálozása idejéről nem maradt ránk. Számos metszetét őrzi a Fővárosi Nyilvános Könyvtár budapesti gyűjteménye, a Petőfi-Ház, az Országos Zsidó Múzeum és egyéb gyűjtemény. Wurtzbach életrajzi lexikona hosszabban foglalkozik Tyrolerrel; biztos kezű, finom ízlésű művésznek mondja, aki gyöngébb és mégis erőteljes vonalakkal dolgozott. A birokában lévő Tyroler-metszetekről részletesen megemlékezve, Constant v. Wurtzbach sajnálkozza és megütöközve jegyzi meg, hogy a művészeti szakkönyvek közül egyik sem emlékezik meg erről a *kiváló művészről*, akit még halála előtt elfelejtettek.

Tyroler József a biedermeier-kor egyik legtehetségesebb, sokat foglalkoztatott művésze volt, akit főlányes rajztudásával kiváló ízlésével és a technikának biztos ismeretével vált ki kortársai közül. Az első magyar karikatúra-rajzolók egyike ebben *Jankó Jánost* is megelőzte. Lexikonaink néhány sorban ugyan megemlékeznek róla, de személyi adatai, az évszámok ellent mondanak egymásnak; életét nem ismeri senki és ma már azt sem tudjuk megállapítani, hogy melyik temetőben nyugszhatnak bizonyára jeltelen hamvai.

Friedrich Klára